

VIESTNIK

HRVATSKOGA

ARKEOLOGIČKOGA DRUŽTVA.

Japudija i predhistoričko otkriće u Prozoru kod Otočca.

(Sa tri table.)

Najstariji zemljopisci i drugi spisatelji, koji se bud kako ovih naših strana siećaju, nespominju Japude, te ili uz Istre navadaju Liburne neposredno, ili stavljaju među ove plemena raznoga imena.

Scylax Kariandenski u svom *Periplus* (pis. medju g. 338 do 335 pr. Is. *Geogr. Graeci Min Parisiis 1855, I, § 21*) veli, da uz Istre stanuju Liburni: μετὰ δὲ Ἰστρου Λιβυρνοὶ ἔθνος; te spominje njihove gradove uz more: Λιζς, Ἰδασσα, Ἀττιενίτης, Δυόρτα, Ἀλουφοί, Ὀλοσοί, Πεδῆται, Ἡμίονοι.¹ Kaže dalje, da izpried ove pokrajine leži

¹ Scylax, nepoznavajući Japude, dopituje njihovo primorje, naime od Istre do Zrmanje, Liburnom; to mu je dapače sva Liburnija; te nabraja gradove i plemena, koja su na toj obali stanovala; dočim je ondašnja Liburnija zauzimala prostor, koj se nalazi medju Zrmanjom i Krkom. Zippel (*Die Röm. Herrsch. in Illyr. p. 8*), pozivajući se na Scylaxa, veli: „Ihre (naime Liburna m. Japuda) Wohnsitze erstrecken sich bis zum Flusse Καραβάτης, welchen Müller, wahrscheinlich mit Recht, für den späteren Tedanius, die heutige Cermanja, hält“. (*Sr. Mommsen III, p. 387.*) A pošto Scylax dalje govori o Ilirih, koji su stanovali na jugu Krke (*Titus*), jasno je, da je pravu Liburniju mimoišao. Ovu pako smatra Müller kao onaj poluotok, o kom govori Scylax u sljedećem poglavju 21, gdje se bavi sa Iliri, što se ničim opravdati neda. — Glede gradova, koje Scylax navadja, veli Müller, *difficile de nominibus his barbaris nec facilibus, ut Plinius ait, est iudicium*. Λιζς, valjda Plinieva *Albonu* (Albona), koju Artemidorus (*Epit. lib. XI*) zove τὴν Ἄλωον (*post Aloum portus est Flanon. Marcian. Heracl., a Steph. ima Ἰζς, Ἰλυρίτζς μέρος οἰκοῦντες Ἰζται*). — Ἰδασσα Ἀττιενίτης, po Grenoviusu prepisati se daje sa *Δασσάτιτζς, Σενίτης*, t. j. *Ταρσατίτζς* i *Σένις* (Plin. i Ptol.), akoprem Ἀττιενίτης mogli bi sudarati sa Plinievim *Lacinienses* (*Sr. Furlati I, 543*). — Δυόρτα nema tumača. — Ἀλουφοί, to su Plinievi *Lopsi*, kod koga i *Lopsica* (Ptol. *Λοψίτζς*), vjerojatno

mного otoka, od kojih najveći *Ἰστρις*,¹ *Ἡλεκτριδες*, *Μεντοριδες*; zatim *Καταρβάτης ποταμός* kao južna granica.

U knjizi, koja se Aristotelu pripisuje „*de mirabilibus auscultationibus*“ (pis. medju g. 384—322 pr. Is. *Gettingae 1786 c. III, p. 225*) dolazi Japudska zemlja pod imenom Mentoričke pokrajine: *Λέγεται δὲ μετὰ τῆς Μεντορικῆς καὶ τῆς Ἰστρικῆς ὄρος τι εἶναι τὸ καλούμενον Δέλφιον ἔχον λόφον ὑψηλὸν ἐπὶ τοῦτον τὸν λόφον ὅταν ἀναβαίνουσιν οἱ Μέντορες οἱ ἐπὶ τοῦ Ἀδρίου οἰκοῦντες ἀποθεωροῦσιν, ὡς ἔοικε, τὰ εἰς τὸν πόντον εἰσπλέοντα πλοῖα etc.*

Apollodorus kod Stjep. Bizan. (*De Urbibus, ed. Amstelaedami 1725 p. 678*) stavlja Liburne na medjašu s Istri (Sr. C. et T. Müller *Frag. Hist. II, p. 438*); a isto tako *Eustathii commentarii (p. 288)*.

Scymnus Chius u svom djelu „*Orbis descriptio*“ (pis. g. 92 pr. Is. — *Geogr. Graeci Minores, I. p. 212*) nespominje ni on Japude, ali uvršćuje medju Istre i Liburne druga plemena, naime *Ismene*,² *Mentore*³ i *Pelagone*.⁴

oko Stinice. — *Ὀλοσοὶ Πεδῆται*, po Mülleru jedna rieč *Ὀρτοπελήται* ili *Ὀλοσπελήται* (*Ὀλοσπολίται*?) *incolae Ortopulae* (Plin. *Ortopula*, Ptol. *Ὀρτοπλα*, Raven. *Ospela*, sada Starigrad). — *Ἡμίονοι*, možda po Mülleru *Ἠγῖνοι*, stanovnici grada *Vegia*, *Vegium* (Plin. Ptol.). Scymnus stavlja ovamo *Ἰσμῆνοι*; a Plinius ima *Hymani*, koji su prije Scylaxevi *Μαχνοί*.

¹ Holstenius misli, da se tu ima čitati *Ἄψυρτίς* (Artemid. Strabo. Mela. Plin.) mjesto *Ἐἴστρις*, čemu se protivi Müller (*Geogr. Graec. Min. I. p. 27*), ali bez razloga.

² Ismeni valjda su Scylaxevi *Ἡμίονοι* (v. gori). Njeki su pisali *Ἰσμῆνοι* po Plinievih *Hymani*, ali su ovi po nas prije Scylaxevi *Μαχνοί*, te jim ovdje nemože biti mjesta. Moguće da su Ismeni Hecataeusovi *Hythmitae*: *Ἰθμίται*, ἔθνος πρὸς Λιβυροῖς καὶ Σωπῖος (*Frag. Hist. Graec. I. p. 4*).

³ Spominje jih jošte Hecataeus (l. c.): *Μέντορες*, ἔθνος πρὸς τοῖς Λιβύροισι. Scylax poznaje samo otoke *Μεντοριδες*. Aristotel (l. c.) japudsko zemljište zove kako gori *τῆς Μεντορικῆς ὄρος*. Apollonius 4.550—1 pripovieda, da su *Μέντορες* ubili *Hyllosa*. Plinius (III. 21) oznađuje *Mentore* kao pleme.

⁴ Müller opazuje na ovom mjestu: „*Pelagones juxta illyricam oram habitasse nemo tradit*“. Po Strabonu (*lib. VII. Frag. p. 281*) *Paeones* zvali su se i *Pelagones* (καὶ αὐτοὺς τοὺς Παίονας καλεῖσθαι Πελαγόνους), te su onda stanovali na sjeveru Macedonije; a pošto Appianus (*De Reb. Illyr. XIV. p. 276*) i drugi zovu Panone (*Παχνόνιοι*, *Πάνωνες*) οἱ Παίονες (*Paeones*), vjerojatno je, da su ovdje pod imenom *Pelagona* označeni *Panoni* (*Paeones*), koji su jamačno onda na iztoku sa Japudi graničili (sr. *Herod. 5, 13*). Mannert III. 502 smatra Panone i Peone kao jedan te isti narod, koj se je od Save do Macedonije pružao.

- v. 391 Ἐνετῶν ἔχονται Θραῖκες Ἴστροι λεγόμενοι
 v. 394 ὑπὲρ δὲ τούτους Ἴσμενοι καὶ Μέντορες
 v. 402 Ἡ πλησίον χώρα δὲ τούτων κειμένη
 v. 403 ὑπὸ τῶν Πελαγονίων καὶ Λιβυρῶν κατέχεται.

Dionysius u svom opisu svieta (*Geogr. Graeci Min. II, p. 133*)
 spomenuvši otoke Apsyrtidske, veli da sliede dalje Liburnički:

- v. 487 Ἐξείης δὲ πόροιο πρὸς κύγας ἡλίου
 v. 488 Ἀψύροτυ νήσων ἀναφαίνεται ἄσπετος ὄλκος
 v. 491 Ἐξείης δ' ἐπὶ τῆσι Λιβυρινίδες ἐρρίζωνται.

Najprvi medju starimi spisateljji, koj spomenu Japudiju,¹ bjaše
 Hecataeus i to u ulomku, što nam sačuva Stjepan Bizantinski
 (*Frag. Hist. Graec. Parisiis 1841 I. p. 4*): Ἰαπυγία δύο πόλεις. μία
 ἐν τῇ Ἰταλίᾳ, καὶ ἑτέρα ἐν τῇ Ἰλλυρίδι . ὡς Ἐκκαταῖος. Bez dvojbe, da
 ovdje dva grada stoje mjesto dvie države.

Ali najbolje nam medju njimi opisuje ovu zemlju Strabo u
 svom djelu *Geographica* (*Parisiis 1853*). U knjizi IV, pogl. VI,
 br. 1, str. 168, opisujući Alpe, veli²: *Alpia enim prius dicta Albia,*

¹ Ime Japudije i Japuda razno se pisalo:

Hecataeus apud Steph. Biz. (*Frag. Hist. Graec. I. 4*) Ἰαπυγία.
 Strabo (*Geographica Parisiis 1853, p. 168, 172, 260, 261*) et Chresto-
 mathiae ex Strabonis lib. VII. (*Geogr. Graeci Min. 571, n. 31*)
 Ἰάποδες.

Ptolemaeus (*Geographica, ed. F. G. Wilberg. Essendiae 1838, p. 166*)
 Ἰάπυδες.

Dio Cassius (*Hist. Rom. ed. Bekker. Lipsiae 1849 I. 486*) Ἰάπυδες.
 Appianus Alex. (*Lib. de Reb. Illyr. 10, 14, 16—21. Parisiis 1850*) Ἰάποδες.
 Cicero pro Balbo 14, Livius 43. 5, Virgilius Georg. 3. 475, Frontinus
 Strat. 2, 5, 28: *Japides*.

Servius in scholiis ad 3 Georg.: *Japidia*.

Plinius (*Natur. Hist. ed. Detlefsen. Berolini 1866. III. 5, 18, 21, 24*)
Japudes. Japudia; a ovo nam se čini najpravilnije čitanje, pošto ga
 potvrđuju stari spomenici na kamenu. *Fasti Consulares* (*Cor. Inscr.*
Lat. I. p. 459) imaju:

(a. Varr.) 625. C · SEMPRONIVS · C · F · C · N · TVDITAN · A · BCXXIV
 COS · DE · IAPVDIBVS K · OCT

a nadpis našast u Veroni (l. c. V. 1. p. 340, n. 3346):
 bello

BATONIANO · PRAEFVIT a. p. C. 6/9.
 IAPVDIAI · ET · LIBVRN
 SIBI · ET · LIBERTIS
 T · F · I

² Služimo se ovdje latinskim prevodom, jer lantinski jezik obćenitije
 poznat od grékoga.

sicut et Alpionia: nam etiamnum montem in Japodibus sublimem, Ocram (Ὀκρᾶ) montem et Alpes attingentem, Albium (Ἀλβιον) vocari, quasi eo usque porrectis Alpihus. U br. 10, str. 172 piše dalje: Japodes, permixta jam Illyriis et Gallis gens, circa haec loca habitant, et his vicinus Ocrā (Acra) mons est. Hi quum aliquando florerent et suam habitationem ad utramque montis partem extendissent, atrociniisque invalescerent, tandem ab Augusto Caesare debellati confectique sunt. Urbes eorum Metulum, Arupini (Arupinum), Monetium, Vendōn [Uendon (Vendum)]. Post hos Segestica urbs in planitie, quam Rhenus ipse (Savus s. Saus) praeterfluit fluvius, qui in Istrum exit. Urbs ea ad Dacicum bellum opportune est sita. Ocrā autem pars est Alpium humillima, qua ad Carnos accedunt, et per quam ab Aquileia curribus portantur merces ad locum cui nomen Pamportum (Nauportum?). U knjizi pako VII, pogl. V, br. 2, str. 260 razjasnuje sve bolje sjeverne japudske granice: Segestica, urbs Pannoniae . . . sita est sub Alpihus, quae ad Japodes usque porriguntur, gentem partim Gallicam, partim Illyricam: atque inde etiam labuntur fluvii, multas deferentes ad urbem quum alias tum Italicas merces. . . . Est autem Ocrā pars Alpium, a Rhaedis ad Japodes porrectarum humillima: apud Japodes rursus se attollunt montes et vocantur Albi. Tu spominje rieku Kupu (Colapis), o kojoj veli: qui ex Albio monte per Japodes delabitur. U sliedećem pako broju 3 označivš, kako je granica gornje Italije na iztoku protegnuta bila do Pule, nastavlja u br. 4: Deinceps sequitur Japodica praeternavigatio mille studiorum. Siti enim sunt Japodes ad Albium montem, qui finis est Alpium, admodum altum: ac partim ad Pannonios et Istrum pertingunt, partim ad Adriam: bellicosa gens, sed ab Augusto Caesare prorsus defatigata. Urbes eorum, Metulum, Arupini (Arupinum), Monetium, Vendōn: regio est inops: zea et milio ut plurimum victitant: armatura iis Gallica: notis compuncti sunt corpora, in more reliquorum Illyriorum et Thracum. Post Japodum oram Liburnica succedit, longior priore stadiis quingentis. Napokon u br. 5 nabraja otoke, koji leže uzduž obale japudske: primum quidem Absyrtides, ubi Medea dicitur fratrem suum Apsyrtum interfecisse, qui ipsam persequabatur; deinceps est Cyrictica prope Japodas; sequuntur Liburnicae, numero ad quadraginta.

Po Strabonu,¹ koj opisuje Japudsku državu, kakova bjaše prije nego su ju Rimljani predobili, Japudi su dakle stanovali s oboje

¹ Sa Strabonom slaže se djelo pod naslovom *Chrestomathiae ex Strabonis libri VII (Geogr. Graeci Min p. 571, n. 31)*, koje veli: „Alpes autem usque ad Japodes excurrunt, Celticam insimul et Illyricam gentem.

strane gore *Albius*,¹ a Kupa je kroz njihovu zemlju tekla u Savu.² Granica te države na sjeveru protezala se je do blizu gore nazvane *Oera*,³ koja je ležala medj *Aquileia* (Oglej) i *Nauportus* (gornja

Oera vero pars Alpium a Rhaetis ad Japodes porrectarum humillima. Inde montes rursus attolluntur juxta Japodes, et vocantur Albii. Inter Oeram et Albios montes iuxta lineam rectam in Istria montes sunt, quibus nomen Carvanca. Porro Bebii montes adhuc magis versus ortum . . . (n. 32) Littoris Illyrici initium Istria est . . . Istriae circuitio tota usque ad Albios montes stadiorum est 1300; deinceps autem Japodum praeternavigatio est stadiorum 1000 . . . (n. 34). Post Japodum oram Liburnica succedit stadiorum 1500. Ante Japodes est insula Cyrictica“.

¹ *Albii montes* ili *Albius*, po Strabonu IV. 202 τὸ Ἰαλβιον ili VII. 314 τὸ Ἰαλβιον ὄρος, a po Ptolemaeusu (2. 15. 1) τὸ Ἰαλβιον ὄρος, u većem i jačem djelu zovu se sada Velika i Mala Kapela. Ova se gora zameće u Kranjskoj nedaleko od Ljubljane (Snježnik, Schneeberg), teče pravcem k jugu, te se jedan ogranak sdružuje sa Velebitom (Bebii M.). Jedva da ju koj odnaših ili stranih pisaca pravo pogodio. Od naših Kukuljević (*Rad 89*), Smičiklas (*Povj. Hrv. I. str. 6*) i istrianac Franceschi (*Istria str. XXIII. 13*) nalaze ju u Snježniku, dočim je to samo njezin sjeverni odlomak. Isto griše i strani, te nam budi dosta Forbigera (*Handb. d. alten Geogr. Hamburg 1877*). Na str. 86 opisujući Alpe, veli, da se od panonskih ? alpa proteže doli prama Dalmaciji „ein südlicher Zweig“, po Pliniusu 11, 240 „*Alpes Dalmaticae*“, koj se zvao „in seinen höheren Theilen bei den Japoden Oera und Albium (dakle po njem i *Oera* ležase u japadskoj zemlji. Na str. 334 pako uočivši, da su gore Carvanca ? i M. Cetius sastavljali granice medj *Noricum* i *Pannonia*, primjećuje: „Die Albii oder Albani montes eine östliche Fortsetzung des Carvanca, die sich in der Gegend von Aemona an jenen und an den Cetius anschliesst, bis zum Savus reicht, und *Pannoniens Südgrenze gegen Illyrien* bildet, noch j. die Alben oder della Vena, der östlichste Theil der Alpen, welche *Croatien und Bosnien von Dalmatien* scheiden“. Napokon na str. 553: „Albius, der südöstlichste Zweig der Alpen, der das illyrische *Liburnien von Pannonien* schied u. zugleich auch die Grenzen *gegen Istrien* bildete (j. Monte del Carso). Ovako smeteno isti pisac o gori, koja nije nikakove granice pravila, nego iz sriednje Kranjske sriedom Japidiije upravno k jugu polazila, da se desno s Velebitom (Bebii M.) sdruži, a lievo u Bosnu razmetne.

² *Κόλαπις* po Strabonu, koj na str. 173 veli, da utiče kod Segestike (Siska) u Savu (Σάρον), dočim ovdje (str. 261) kaže da se izlieva u Noaru (Νόζρος); ali je pometnja tu očita, koja je vjerojatno prepisavanjem nastala. I Plinius III, br. 25, str. 161 ima *Colapis*, te okolo stojeće žitelje zove *Colapiani*. Dio Cassius 49, 38 *Κόλωψ*, Priscus (*Frag. Hist. Graec. I. p. 25*) *Κολάπεως* ili možda *Κολάπον*, gdje se dodaje: *apud Herodotum Κάρπις*.

³ Prof. A. Müllner u svom djelu *Emona* (Laibach 1879) piše, da onaj dio Alpa, od prije nazvan Venetske alpe, koj se na istoku Soče pruža

Ljubljana), te bjaše najnižji obronak Alpa prazajućih se od Recije do Japudije;¹ na *iztoku* do Panonije, imenito do njeke gore, blizu koje se i to na ravnici dizala Segestica (Siscia), panonski grad;² na *jugu* do Zermanje (Tedanius), gdje granica Liburnije; a na *zapadu* do mora i do istarskih gora.³

od Krna do Cirknizkog jezera, jest Strabonova Okra. A to razjasnuje sve bolje na str. 134 u opisu ceste rimske, koja je od Nauporta vodila u Oglej: „es ist unzweifelhaft, das Castell von Hrušica (in Birnbaumerwald) der höchste Punkt der Strasse und der niedrigste Uebergang des Gebirges, welches Strabo Okra nennt“. Po istom Okra bjaše i grad, komu ostanci kod Podvelb-Zolla (*V. Plinius III. 19*).

¹ Da su Japudi daleko prodirali u Kranjsku sviedoči nam još i Plinius, koj, pošto je u knj. III, br. 5 (str. 137) ovako poredao ondješnja ilirska plemena *Veneti, Carni, Japudes, Histri, Liburni*, u br. 18 piše dalje (str. 156): *Carnorum haec regio (okolo Ogleja) junctaque Japudum, amnis Timavos*; a u br. 24 (str. 169): *a tergo Carnorum et Japudum Raetis iunguntur Norici*. Tako i Virgilius (*Georg. 3*):

*Tum sicut aerias Alpes, et Norica si quis
Castella in Tumulis, et Japidis arva Timavi.*

I Servius (*in Scholiis ad 3 Georgic. Virgiliti*) veli, da Sallustius: „*primam modo Japidum ingressus hujus est fluvius Timavus*“. O ovoj granici Japuda isto se izrazuju Karl Dešman i Ferd. v. Hochstetter u razpravi: *Prähist. Ansiedelungen und Begräbnisstätten in Krain* (Denkschriften der mat.-naturwiss. Classe der k. Akad. der Wissensch. Bd. XLII. Wien 1879, 29): „Nauportus (Oberlaibach) war einer der äussersten Punkte, bis wohin die Wohnsitze der Taurisker reichten, den schon beim Okraberge werden von Strabo die Japoden als die nächsten Ansiedler angeführt. Letztere hatten das heutige Innerkrain und den grössten Theil von Unterkrain inne, während Oberkrain und das östliche Savegebiet von den Tauriskern besiedelt gewesen zu sein scheinen“. Smičiklas veli: *živili su od Istre do Krke*.

² Ova gora nemože biti drugo van Petrova gora, koja se znatno diže nedaleko od Karlovca, te se pruža do Kostajnice. A da su Japudi sbilja graničili sa Panonci sviedoči i Appianus XIV. „*Paeones vel Pannonii populus sunt ad Istrum magnus, cuius sedes a Japydibus in longum ad Dardanos usque porrigitur — XXII. est autem saltuosa omnis Pannonia, inter Japidus Dardanosque in longum protensa*“.

³ Strabo veli izrično, da su Japudi imali svoje primorje, komu otok Krk bjaše na blizu, i da je poslije japudskog sledilo dalje prama jugu primorje liburničko. Plinius III, br. 19, u što proteže granice Liburnije uz more do istarske Rase (Arsia), kako je u njegovo doba bilo, dodaje za prednje doba: *nonnulli in Flanaticum sinum Japudiam promovere a tergo Histriae CXXX, dein Liburniam CL fecere*, te u br. 21 veli izrično: „*flumen Tedanium (Zermanja), quo finitur Japudia*“. Isto tako Ptolemaeus II, 15, p. 166: „*incolunt hanc provinciam Istriae Japydes; ultra Tedanium in Liburnia Mazaei*“ etc. I Dio Cassius (49, 38) stavlja

Kako smo gori opazili, najstariji zemljopisci i povjestničari nesposminju Japude, ali njihovu zemlju dopituju Liburnom ili drugim plemenom bezdvojbena ilirskoga porijekla. Prvi, koj jih za Ilire priznaje, jest Hecataeus (l. c.). Strabo, kako smo gori naveli, na jednom mjestu piše, da su Japudi ἤδη τοῦτο ἐπίμικτον Ἰλλυριοῖς καὶ Κελτοῖς ἔθνος (str. 172), a na drugom Κελτικοῦ τε ἕμυ καὶ Ἰλλυριοῦ ἔθνος (str. 260). Isto tako Chrestom. ex Strab. lib. VII, n. 31, p. 571: Αἱ δ' Ἄλπεις διατείνουσι μέγχι τῶν Ἰσπύδων, Κελτικοῦ τε ἕμυ καὶ Ἰλλυριοῦ ἔθνος. O tom nema ni sloveca kod Apiana ni kod Diona Kasia, koji su se s njimi osobito bavili, te smatrali za Ilire, kako jih drže i Plinius i Ptolemaeus i svi drugi, koji su jih poslie Strabona spomenuli. Ali Strabonovo svjedočanstvo svakojako netrpi prigovora, a mi ga tim veće prihvaćamo, što smo o tom uvjereni i na temelju ovih zadnjih godina izkopanih spomenika po Kranjskoj imenito u onih predjelih, gdje su Japudi stanovali.¹ Sa sjeverne strane t. j. preko Okre mogli su saći Tauriški u japudsku zemlju, kao što i Skordiški s istočne (M. Claudius), jer su oba ova plemena celtiskog naroda s Japudi na tih stranah graničili i mirno obćili.

Po sadašnjoj nauci Celti iliti Gali za svog razseljenja iz Galije prama istoku za prvi put dohvatili su se desne obale srednjega

Japude na blizu mora, kad pišuć o Augustu, veli: „*tum Japydas ipse bello petiit, quorum eos, qui citra montes haud adeo procul a mari habitabant, minus difficulter in suam potestatem redegit*“. Isto tako i Appianus, kad u pogl. XVI kaže: „*ex Japydum populis, qui intro Alpes habitant*“, a tim veli, da je bilo i drugih, koji nisu u gorah živili, dali kod mora. Farlati (*Il. Sacr. I. 53*) piše, da su Japudi stanovali „*in meridiem usque ad mare*“, dočim jih Kandler (*Istria an. 1851, p. 83*) od mora odbija, te jim veoma uzke granice dopituje. Tako i Smičiklas.

¹ Deschman i Hochstetter pišu ovako (l. c.): „Künftige prähistorische Nachforschungen in Krain, namentlich aber in jenen Theile, wo die Japoden ihre Wohnsitze hatten, dürften charakteristische Unterschiede zwischen den Fundstücken aus Grabstätten der Taurisker und Japoden constatiren; vorläufig möge nur andeutungsweise bemerkt werden, dass der nicht zu verkennende Unterschied in dem Fundmateriale von Tersische bei Zirknitz und in jenem von Watsch von der nationalen Verschiedenheit zwischen den Japoden und Tauriskern beeinflusst gewesen sein dürfte“. Ovu će razlikost još bolje iztaknuti i naše otkriće u Prozoru, gdje se je našlo istina bo dobrano predmeta sličnih onim našastim po zemlji Tauriška i inudje, ali ima ne malo i takovih, kojih ondje nema, ili ako se i gdjegdje pomole, tako su riedki, da se može držati za stalno, da su onamo nadošli izvana, te da domaći nisu.

Dunava početkom IV stoljeća pr. Is.¹ Oni nam se prikazuju već tada razdjeljeni na dva plemena, naime Tauriški i Skordiški. Prvi zauzeše one zemlje koje se kasnije nazvaše Norikum i gornja Panonija, odakle su se malo po malo pružali sve dalje k jugu, pošto je i Aquileia po Livinsu (IV. lib. 10) ležala *in agro Gallorum*. Skordiški, naselivši se s prva s oboje strane srednje Drave, i oni su težili k jugu,² te prebrodivši Savu sve naokolo su se širili goneći

¹ Prvi Hecataeus (na koncu VI vieka pr. Is.) spominje Kelte: Ναρβών πόλις κελτικη (*Frag. Hist. Graec. I. p. 2*). Herodot (490—420 pr. Is.) nalazi Kelte na izvorih Dunava (II. c. 33, IV. c. 49), a nepoznaje nikakova Kelta na južno-istočnoj strani Alpa. Scylax (350—323) stavlja Kelte u primorju medju Jakinom i Padusom (§. 18, 19). Plinius (III. 17, p. 155) kaže za prvi put, da su g. 393 razorili Melpum u sjevernoj Italiji. Sr. *Al. Bertrand. Archéol. Celt. et Gaul. VI p. 248*.

² Farlati (*Illyr. Sacr. I. cap. III. p. 10 sqq.*) u dugoj razpravi: „*de Caeltarum in Illyricum adventu*“ trudi se dokazati, da su Celti već koncem VII stoljeća pr. Is. ne samo posjeli gornju Italiju, nego predobili svu Ilirsku zemlju medju srednjim Dunavom, Jadranskim morem, Epirom i Macedonijom, te da „in hoc terrarum oraeque maritimae tractu inter Titium ac Drilonem fundatum est a Celtis regnum Illyricum, clarum in primis ac nobile, cujus caput ac sedes regia fuit Scodra“. A svu tu ogromnu sgradu naslanja na cigla dva navoda, koja su najzad puka pulica. Prvi navod vadi iz Justinusa, koj u knj. 24 piše, da je jedan dio od izselivših se Gala prošao u Italiju i sam Rim sažgao, a drugi da „Illyricos sinus per strages barbarorum penetravit, et in Pannonia consedit“. Ali mu jalov trud na takovoj grudi. Vidili smo gori, da su Tauriški i Skordiški, celtička plemena, za prvi put Norik i Panoniju predobili i naselili početkom IV stoljeća prije Isukrsta, te odatle dalje na ilirska plemena napadali, ali ciele Ilirske nikada nenadvladali. To potvrđuje i sam Justinus, pošto piše nadalje (a to Farlati mukom mimoidje): „ubi domitis Pannoniis, per multos annos cum finitimis varia bella gesserunt“, te nastavlja, kako su dočnije glavnom silom provalili u Grčku i u Macedoniju, te napokon mal ne svi izginuli. Drugi mu navod iz Pausanije, koj u pogl. 3, knjige I. piše o Celtih: „hi, contractis undecumque copiis, ad Jonium mare conversi, omnes Illyrios populos et quidquid gentium ad Macedonicum usque nomen patet, quin et ipsos Macedonas oppressere“. U ovom stavku nema govora o ma kakvom predobiću, dali samo o uznemirivanju, globljenju i haranju; u ostalom pako Pausanijeve rieči odnose se na god. 280 pr. Is., kadno Celti provališe kroz istočnu stranu Ilirske u Grčku i u Macedoniju, i kada je već odavna ilirski prijestol obstojavao. S druge strane nigdje se nekaže, da su Tauriški ili Skordiški boj bili s Istri ili Japudi, susjednimi ilirskimi plemeni; znamo dapače, da su ovi Celti g. 178 pr. Is. Istrom u pomoć priskočili pod svojim vodjom Karmelom proti Rimljanom. Jedino se zna, da su Skordiški jednom vodili rat s ilirskim plemenom Autorijata. O tom ratu pripovjeda Strabo (VII.

dalje slavodobitno Tribale i Autorijate, dok napokon i nje T. Didius mal ne sasvim uništi.¹

Njeki su od naših tvrdili, da oni Celti, koji su se medju Japude naselili, bijahu tako zvani *Galli Senones*, ovamo došli još VI stoljeća pr. Is., i da su ovi očiti dokaz o tom ostavili u imenu našega primorskoga grada Senja (Senia). To je očita bludnja. Mommsen u rimskoj poviesti (I. 209) dokazao je, da *Galli Senones* bijahu najzadnje galsko pleme, koje je preko Alpa sašlo sjeveru u Italiju i da »an die Küste von Rimini bis Ancona sich angesiedelt hat«. Ime *Senia* ništa nedokazuje, pošto kod Plinijusa nalazimo *Senum delubrum* na otoku Kiju, *Senum* tvrdjavicu kod Taranta, *Senum portus* kod traciskoga tjesna i t. d., a u tih stranah *Galli Senones* nisu se jamačno ni ma kada pomolili.

Strabo (IV, c. 16, n. 10, p. 172. VII, c. 5, n. 4, p. 261) spominje samo četiri grada Japudska πόλεις δ' αὐτῶν Μέτουλον, Ἀρουπῖνοι, Μονήτιον, Οὐένδων neuredno, a zemlju nikako nedjeli, osim što veli, da su Japudi u vrieme svoga cvietanja svoju vlast protegnuli na obe strane gore Ἀλβιον. Appianus (De Reb. Illyr. n. 16, p. 277) pako djeli japudsku zemlju na dvoje, t. j. na ovogorsku (ἐντὸς Ἀλπεων, cisalpina), i na prekogorsku (πέραν Ἀλπεων, transalpina), te spomenuvši dva grada više od Strabona, stavlja u ovogorskoj Japudiji Moenτῖνοι, Αὐενδεᾶτται i Αὐρουπῖνοι, a u prekogorskoj Τέρπωνας, Μετούλον i Ποτηνοί. Čini se, da je i Dio Cassius (lib. XLIX, n. 34, p. 486), koj spominje jedino grad Μέτουλον, na ovakovu diobu mislio, kad ovako veli o Japudih: καὶ τοὺς μὲν ἐντὸς τῶν ὄρων, οὐ πᾶνυ πόρω τῆς θαλάσσης, οἰκοῦντας ἀπρονώτερον προσηγάζετο, τοὺς δὲ ἐπὶ τε τῶν ἄκρων καὶ ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα αὐτῶν οὐκ ἀταλαιπώρωσ ἐχειρώσατο.

Gradovi dakle po Appianusu u ovogorskoj Japudiji bjahu sljedeći:

c. 5, n. 11, p. 264), da su Autorijati, predobivši Tribale, koji su po prilici sjeverni dio današnje srbske kraljevine zauzimali, pod svoju vlast pritegnuli bili i ostale Trake i Ilire ondešnje, ali κατελύθησαν δ' ὑπὸ Σκορδίσκων πρότερον, ὕστερον δ' ὑπὸ Ῥωμαίων, (οἱ) καὶ τοὺς Σκορδίσκους αὐτοὺς κατεπολέμησαν πολὺν χρόνον ἰσχύσαντας. Skordiški su dakle Autorijate suzbili i oslabili, ali jih nisu pod svoj jaram spravili a kamo li uništili, a Rimljani su napokon oba ta plemena, Skordiške i Autorijate, predobili.

¹ Držalo se, da se to dogodilo g. 641 Rima, ali je slavni Borghesi dokazao, da se sbilo dvie godine kašnje (*Dissert. della gente Aria Romana. Milano 1817, p. 66*).

Μοεντῖνοι. Dolazećemu Augustu s vojskom, po svoj prilici s mora, ovi mu se po Appianusu prvi mirno predali, te je naravno, da su oni i ne daleko od mora stanovali; ali dočim isti Appianus označuje stanovnike, Strabo nam bilježi kao grad Μονήτιον, i stavlja ga medju Ἀρουπίνοι i Οὐένδων. Valjda je to Ptolemaeusev Ἀρδώτιον (*lib. II. c. 15, p. 166*), medjuzemni grad u ovih stranah. Po Kandieru Modruša, ili bolje Oštarija ili Skradnik. L. Diefenbach I. 98 veli: »Μονήτιον, Monatium entspricht dem norischen Ortsnamen Monate, und wird im kärntischen Monsburg (Mansburg) gesucht; dagegen schreibt Appianus deu japodischen Stammnamen Μοεντῖνοι.

Αὐενδεῖται. I ovi su se Augustu predali poslie Moentina. Strabo i ovdje nam spominje grad, Οὐένδων (Vendon). Možda kod Stjepana Bizan. isti grad pod imenom Οιδάντιον, πόλις Ἰλλυρίων. Θεόπομπος Φιλιππικῶν τριχλοστῶ ὁγδόω. Τὸ ἐθνικὸν Οἰδαντες, ὡς φησιν Ἐκκαταῖος (*Frag. Hist. Graec. I. p. 5*). Itinerarium Anton. p. 130 *Avendone*; Tab. Peut. *Abendo*; Raven. Anon. p. 224 *Abendone*. Mannert: *Brindjel*; Reichard: *Ober-Modruss*; Lapie: *Jezerana*; Forbiger: *an der Strasse von Senia nach Siscia, wahrscheinlich die bedeutenden Ruinen bei Ober-Modruss*; drugi: *Windisch-Graetz*. — *Vendo*, ime vlastito u nadpisih našastih u Danilu kod Šibenika (*Mommsen, br. 2796, 2797*).

Ἀρουπίνοι. Ovdje Strabo isto tako spominje stanovnike, Ἀρουπίνοι. Ovi, akoprem i po broju i po hrabrosti najjugledniji medju Japudi, na dolazku Augusta uzinakoše u šumu; ali mu se malo zatim predadoše, te se u svoj grad povратиše. Ptolemaeus: Ἀρουπίαι; Itiner. Ant. p. 130: *Arupium*; Tab. Peut.: *Arypium*; Raven. Anon. p. 224: *Purupion*; Mommsen C. I. L. p. 386: *Vital prope Otočac*; Reichard: *Munjava*; Lapie: *prope Josephthal*; Mannert p. 362: južno od Modruše; Smičiklas: *blizu Otočca*; po drugih: *Ober-Modruss*.

Gradovi po Appianusu u prekogorskoj Japudiji, naime na sjevero-iztočnoj strani u dolini:

Τέρπωνος, prvi grad, na koj nabasa August slazeći u prekogorsku Japudiju. Trponci sliediše primjer Arupinaca. Nitko drugi ga spominje, osim ako nije to Τεδίαστον Ptolemaeusa, koj ga stavlja na blizu gori pomenutog grada Ἀρουπίαι, i *Tarneum* Raven. Anon. p. 224, po kom je ležao nedaleko od isto gori pomenutog *Abendone*. Kandler: Drežnik na Korani, i Lukovdol kod Severina; Forbiger: Trsac uz vrelo Korane; Smičiklas: Črnomelj.

Μετούλον. I po Strabonu l. c. i po Dionu Kasiju XLIX. 35, p. 486 Μέτουλον. Appianus ga zove glavnim gradom Japudije: ἡ τῶν Ἰαπόδων ἐστὶ κεφαλὴ; a o njegovom položaju kaže dalje, da je ležao u gori veoma šumovitoj na dva brežuljka, medju kojima uzka draga: κείται δ' ἐν ὄρει σφόδρα ὑλώδει, ἐπὶ δύο λόφων, οὓς διαίρει χαράδρα στενή. I po Dionu l. c. τὴν μεγίστην σφῶν πόλιν. Stanovnici su se junački branili proti Augustu, koj u tom boju padom težkih dopade rana (po Dionu l. c. i Svetoniusu c. 20 bje ustreljen), ali mu napokon podlegli, te sami sebe i grad požarom sasvim uništiti (a. u. c. 719). Mannert VII. p. 372: *ad vicum Metule*; Cellario II. 8, p. 107 i Reichard: *Motling ad Culpa fl.*; Kandler: *Czubar o ivi presso*; Kiepert: *Medling*; Forbiger: *auf zwei Gipfeln eines steilen Berges am Fl. Colapis*; Smičiklas: *Metlika*. Da je ležao uz Kupu, to nijedan nekaže. L. Diefenbach piše (I. 98): »Der Name mag aus Gallien stammen, wo die Piktonen einen festen Ort Metul-um (jetzt Mesle) besassen«.

Ποσσηνοί, kao pleme japudsko a valjda i grad, spomenuti jedino od Appianusa, Augustu su se predali, ali po njegovu odlazku buduće se pobunili, budu od M. Helviusa nadvladani, te poglavice kažnjeni a ostali razprodani. (Nastavak sledi.) S Ljubić.

Starine rimske iz Mitrovice

nadošle nedavno u zem. arkeologički muzej.

Velezaslužni povjerenik nar. zem. muzeja preč. opat i župnik u Mitrovici g. Pajo Miler poslao je prošlih dana arkeolog. muzeju u šest sanduka i naposeb starine, što je godine 1883 njeki poljak imenom Hytrek na državne troškove izkopao u Mitrovici. Pridodao je jednu krasnu larvu na mramoru, koju je nabavio za 10 for. i veledušno istomu muzeju poklonio veleč. gosp. Niko Tordinac onda kateketa na mitrovačkoj realei. Stajala je do sada uzidana iznad ulazka svratišta Jelacića bana, a bje nadjena blizu bivše crkve sv. Dimitrije. Sastavljala je ugao od pokrovca rimskoga sarkofaga, koj je morao biti veoma liepo basirilifi nakićen, buduće je ta larva uprav krasno izdjelana. Danas o tom sarkofagu nema ni ma koje viesti. Ne malo jih se žalibože iz Mitrovice odvuklo u Peštu i u Beč i inudje. Priloži k njoj g. Tordinac i jedan krasan komad konsule u Mitrovici našast.

